

ном уровнях, а также мероприятия, которые были применены для защиты редких и исчезающих видов растений и животных в Украине. Актуальность данного исследования обусловлена ценностью природных ресурсов для существования человечества и серьезными последствиями потери биологического разнообразия для настоящего и будущего поколений.

Ключевые слова: Красный Список, Красная книга Украины, охрана природы, природоресурсный менеджмент, редкие виды животных и растений, исчезающие виды животных и растений.

Summary

Chornous O. Red Lists and Conservation of Nature (on the example of Ukraine).

The aim of the research is to reveal how the idea of Red List influenced on the development of appropriate measures in natural resources management and, particularly, common based resource natural management. The article provides an analysis of regulation of Red List on the different levels – global, regional and national, and measures that have been applied for conservation of threatened species in Ukraine. The urgency of the research is specified by the value of natural resources for human beings and grave consequences of biological diversity loss both for present and future generations.

Key words: Red List, Red Book of Ukraine, Conservation, Natural Resource Management, Threatened Species.

Отримано 11.09.2013

УДК 349.6

А. М. ГАЙДАЙ

Андрій Миколайович Гайдай, президент Всеукраїнської правоекологозахисної організації «Зелений Тризуб», заслужений працівник освіти України

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА В УСРР–УРСР (1917–1977 РР.)

Метою роботи є історичний аналіз та проведення періодизації історії конституційних основ екологічного права, а також з'ясування особливостей конституційного регулювання екологічних відносин в УСРР–УРСР до прийняття Конституції УРСР 1978 року.

Перш за все зауважимо, що конституційне регулювання екологічних відносин розуміються нами у широкому сенсі слова. Адже його виникнення пов'язано з появою в УСРР–УРСР актів конституційного характеру, як за формою (єдиний письмовий акт, іменованій «Конституцією»), так і за змістом. Тобто актів, які регулюють окремі основні питання устрою суспільства і держави, але які не є у повному розумінні конституційними законами і не являють у сукупності єдиного письмового акта – Конституції держави. Адже не можна зводити конституційний розвиток «лише до появи актів, формально іменованих конституціями»¹.

З урахуванням цього можна говорити про існування конституційного регулювання (або його початків) в Україні в усі періоди її історії – монархічного (перебування у складі Московської, а згодом – Російської імперії)², часу УНР та Гетьманату, соціалістичного і сучасного (іменованій нині дослідниками постсоціалістичним).

Однак зазначимо, що у монархічний період української історії, а також за часів УНР та Гетьманату*, не здійснювалося конституційне регулювання відносин з охорони природи та раціонального використання і охорони природних ресурсів, оскільки, по-перше, не існувало таких актів, як Конституція, а, по-друге, в актах конституційного значення даного періоду були відсутні норми, що регламентували зазначені відносини. Отже, регулювання відносин з охорони природи й природокористування вперше стало здійснюватися в актах конституційного значення тільки в соціалістичний період вітчизняної історії.

На наш погляд, періодизацію історії конституційних основ екологічного права можна провести насамперед за наступними критеріями. По-перше, залежно від форми державного ладу історія конституційного регулювання екологічних відносин включає два періоди: соціалістичний – з 1918 р. по 1991 р. і сучасний (постсоціалістичний), який можна розділити на два підперіоди: з 1991 р. до 1996 (прийняття Конституції незалежної України), і з 1996 р. до теперішнього часу. У свою чергу, соціалістичний період включає в себе певні етапи, пов'язані з фактом прийняття актів конституційного значення і Конституцій у державі: 1) 1919–1929 рр.; 2) 1929–1937 рр.; 3) 1937–1978 рр.; 4) 1978–1996 рр.

© А. М. Гайдай, 2013

* Конституція Пилипа Орлика (Договори і Постановлення Прав і вольностей Війська Запорозького між Ясновельможним паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорозького, і між генеральною старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким, що за давнім звичаєм і за військовими правилами утверджені обома сторонами вільним голосуванням і Ясновельможного гетьмана урочистою присягою підтверджені року від Різдва Христового 1710, Квітня 5, в Бендерах) та Конституція УНР (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) та «Законои про тимчасовий державний устрій України» (від 29 квітня 1919 р.) у часи правління гетьмана П. Скоропадського не містять норм, присвячених захисту навколишнього середовища чи екології.

По-друге, залежно від ступеня переважання конституційного регулювання, спрямованого на природо-користування або охорону навколишнього середовища, можна виділити два періоди: економічний, що характеризується переважно конституційним регулюванням використання природних ресурсів (з 1919 р по 1978 р.) і екологічний, що характеризується конституційним регулюванням, поряд з природокористуванням, також охорони довкілля та окремих природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки (з 1978 р. по т.ч.).

Історія конституційного регулювання екологічних відносин формально почалася не з прийняття першого основного закону в нашій країні Конституції УСРР 1919 року, а трохи раніше, з прийняття декрету «Про землю» II Всеросійським з'їздом Рад 26 жовтня 1917 року.

Даний декрет, поряд з іншими першими декретами радянської влади («Декрет про мир», «Декрет про утворення робітничого і селянського уряду» тощо), безумовно є, за своєю суттю актом конституційного характеру і значення, оскільки оформив основи земельних відносин нової соціалістичної держави – УСРР.

Із встановленням радянської влади всі ці декрети у сукупності склали неписану конституцію радянських республік – до появи єдиного офіційного тексту. Причому, слід зазначити, що самим декретом встановлювалося: «питання про землю, у всьому його обсязі, може бути дозволено тільки всенародними Установчими зборами»³.

Безсумнівно, декрет «Про землю» представляв собою основний законодавчий акт у галузі регулювання природокористування і закріпив докорінні зміни щодо власності на землю та інші природні ресурси. «У декреті була закладена істотна частина передумов нового конституційного ладу Росії»⁴ та, слід додати, інших республік, що згодом увійшли до СРСР.

Зокрема декрет скасовував право приватної власності на землю (причому назавжди), оголошував землю всенародним надбанням і встановлював, що земля переходить у користування всіх, хто на ній трудиться. Всі операції з землею забороняються: земля не може ні продаватися, ні купуватися, ні здаватися в оренду або в заставу, ні яким іншим способом бути відчужена. Таким чином, здійснювалася націоналізація землі. За словами В. Леніна, скасування приватної власності на землю, проголошена декретом «Про землю», являла собою «націоналізацію землі». Пункт 6 Селянського наказу про землю, який є складовою частиною декрету, закріплював право користування землею для всіх громадян на принципі зрівняльного землекористування – земля розподілялася з урахуванням місцевих умов за трудовою або споживчою нормою⁵.

Декретом «Про землю» передбачалася націоналізація не тільки землі, а й інших природних ресурсів: надр, лісів, вод. Причому, встановлювалося, що у виключне користування держави (фактично – у власність держави) переходять тільки надра, ліси і води, що мали загальнодержавне значення, а всі дрібні річки, озера, ліси тощо переходили в користування громад.

Відтак декрет «Про землю» мав величезний соціально-економічний сенс, оскільки заклав основи не тільки земельного ладу, але і в цілому для раціонального природокористування, а проголошена ним націоналізація землі та інших природних ресурсів була «найважливішою передумовою проведення державних заходів з охорони природи»⁶.

Надалі ідеї націоналізації знаходять свій розвиток в декретах «Про ліси» (1918 р.), «Про соціалізацію землі» (1918 р.) та «Про надра землі» (1920 р.). Зокрема у декреті «Про соціалізацію землі» закріплюється всенародна власність на землю, трудовий характер землекористування, стверджується рівне право на користування землею, виходячи з споживчо-трудова норма землекористування на землях сільськогосподарського призначення. Поряд із землею надрами, водами лісами була скасована приватна власність на «живі сили природи», тобто флору і фауну.

Положення перших радянських декретів, що регулюють питання використання та охорони землі та інших природних ресурсів, отримали надалі конституційне закріплення. Так, у Конституції УСРР 1919 р. знаходять відображення положення декрету «Про землю» (скасування приватної власності на землю і націоналізації інших природних ресурсів)⁷.

Так, пункт «а» ст. 3 першого розділу Конституції УСРР, з метою соціалізації землі, скасував приватну власність на землю. Цікаво, що у Конституції РРФСР 1918 р. зазначалося, що весь земельний фонд «оголошується загальнонародним надбанням і передається трудящим без будь-якого викупу». В українській Конституції цю фразу випустили, як і пункт «б» ст. 3 другої глави першого розділу «Декларации прав трудящихся и эксплуатируемого народа», яка увійшла у Конституцію РРФСР (оголошувалися «національними надбаннями всі ліси, надра, води загальнодержавного значення, а також і весь живий і мертвий інвентар, зразкові помістя і сільськогосподарські підприємства»⁸). Цей недогляд було виправлено уже у наступній Конституції УСРР 1929 р. (ст. 4 якої, проголошувала «Вся земля, надри, ліси і води, а також фабрики, заводи, банки, залізничний, водний та повітряний транспорт і засоби зв'язку є соціалістичною державною власністю на підставах, визначених законодавством Союзу радянських соціалістичних республік і Української соціалістичної радянської республіки»⁹).

Першими радянськими декретами (1917–1918 рр.) юридично був оформлений процес децентралізації управління землями та іншими природними ресурсами з передачею всієї повноти влади місцевим Радам депутатів. Так, згідно декрету «Про землю» поміщицькі маєтки, так само як всі повітові, монастирські, церковні землі, переходили в розпорядження волосних земельних комітетів і повітових Рад селянських депутатів.

Згідно декрету ВЦВК «Про соціалізацію землі», розпорядження надрами землі, лісами, водами і живими силами природи надавалося, залежно від їх призначення, повітовій, губернській, обласній та федеральній Радянській владі (ст. 5). Розподілом земель сільськогосподарського значення відали сільські, волосні,

повітові, губернські – обласні, головні і федеральні земельні відділи Рад (ст. 9), а земельні відділи Рад двох останніх з перерахованих рівнів розпоряджалися також запасним земельним фондом у кожній республіці (ст. 10). Декрет ВЦВК «Про ліси» 1918 р. встановив, що завідування усіма лісами здійснюється особливими технічними лісовими органами місцевої Радянської влади під контролем і керівництвом Центрального управління лісів республіки (ст. 6).

Проте повновладдя Рад на місцях у галузі управління природокористуванням проіснувало лише кілька місяців. Передачі Радам і закріпити за ними всю владу на місцях не вдалося¹⁰.

Конституція 1919 р. закріпила нову систему держорганів, серед них Рада народних комісарів (РНК) та окремі народні комісаріати, у тому числі: землеробства, освіти, охорони здоров'я, на які були покладені певні повноваження у сфері природокористування і охорони природи і здоров'я населення. Починаючи з 1919 р. почалося посилення ролі центральних органів держави в управлінні природокористуванням і охороною природи¹¹.

Грунтуючись на сказаному, можна зробити висновок, що Конституція УСРР 1919 р. приділяла увагу тільки питанням організації влади в країні (забезпечення диктатури трудящих). Підтвердивши скасування приватної власності на землю та на інші природні ресурси, документ визначав низку державних органів, наділених компетенцією у сфері природокористування. Проте в Конституції 1919 р. не порушувалися питання охорони природи в цілому і навіть окремих природних ресурсів.

Такий стан речей свідчить про те, що проблеми охорони природи за своєю актуальністю та значущістю стояли в той період далеко не на першому місці, і тому їх не могло бути піднято на конституційний рівень регулювання. У даний період регламентування екологічних відносин державою зводилося до правового регулювання переважно питань використання та, меншою мірою, охорони окремих природних ресурсів і заповідної охорони природи, здійснюваному в рамках природоресурсних кодексів, а також поточним законодавством – чинними декретами і постановами. Пріоритет законодавців відповідав економічним інтересам нової радянської держави.

Конституційні положення знаходили розвиток у законодавчих актах про окремі природні ресурси: земля (Декрет ВЦИК «О социализации земли» 1918 г., Постановление ВЦИК «О социалистическом землеустройстве и о мерах перехода к социалистическому земледелию» 1919 г., «Земельный кодекс» 1922 г.); ліси (Декрет «О лесах» 1918 г., Постанова НКВД і НКЗ «Об охране зеленой площади (садов, парков, пригородных лесов и других зеленых насаждений)» 1920 р., Лесной кодекс РСФСР 1923 г.); надра (Декрет РНК «О недрах земли» 1920 г., низка постанов РНК «О горном надзоре» 1922 г., «Положение о недрах земли и их разработке», 1923 г.); вода (Декрет РНК «Об учете буровых на воду скважин» 1919 г., Постанова ВСНХ «О Центральном комитете водоохранения» 1919 г.); тваринний світ (Декрет РНК «Об охране рыбных запасов и звериных угодий в Северном Ледовитом океане и Белом море» 1921 г., Декрет РНК «О сроках охоты и о праве на охотничье оружие» 1919 г.); природні території, що особливо охороняються (Декрет РНК «О лечебных местностях общегосударственного значения» 1919 г., Декрет РНК «Об охране памятников природы, садов и парков» 1921 г.).

Таким чином, першими законодавчими актами про використання та охорону окремих природних ресурсів було закладено принцип диференційованого (пооб'єктного) регулювання природокористування.

Даний період історії розвитку конституційних основ екологічного права характеризується, по-перше, переважанням конституційно-правового регулювання природокористування над регулюванням природоохоронних відносин і, по-друге, економічною спрямованістю регулювання самого природокористування. Слід зазначити, що «сама по собі націоналізація землі не вирішувала питання раціонального її використання. Вона створила лише необхідні передумови для цього»¹².

У 1924 р. приймається перша Конституція СРСР, якою було оформлено створення нової єдиної союзної держави. Тому Конституція 1924 р. була, у першу чергу, спрямована на закріплення державного устрою, структури та компетенції вищих союзних органів, порядку та організації їх діяльності. Конституція не регулювала відносини з використанням та охороною природних ресурсів. У ній передбачався лише один пункт, присвячений даним відносинам – встановлено об'єкти відповідальності вищих органів СРСР у галузі природокористування (п. «н» ст. 1 відносив до відання верховних органів СРСР «встановлення загальних засад землекористування, а також користування надрами, лісами і водами по всій території СРСР»). Тут нічого не говорилося і про «живі сили» природи, тобто про тваринний і рослинний світ. Ці питання (полювання, рибальства і охорони рибних запасів, охорони деяких видів тварин тощо) регламентувалися поточним законодавством.

На основі Конституції СРСР приймалися нові конституції в союзних республіках, у т.ч. Конституція України 1929 р. Цією Конституцією та відповідними законами (які переважно дублювали союзні), всі природні ресурси оголошувалися власністю держави. Ця норма закріплювалася у всіх радянських конституціях, аж до прийняття Конституції України 1996 р. Все поточне законодавство України даного періоду ґрунтувалося на відповідних положеннях союзного законодавства.

Таким чином, у процесі конституційного регулювання відносин з охорони природи і з охорони та використання природних ресурсів у період до прийняття Конституції СРСР 1936 р. ми можемо виділити три його риси: під конституційне регулювання підпадають тільки питання використання природних ресурсів, причому не всіх, а тільки землі, надр, лісів і вод, а поняття «охорона природи» взагалі не вживалося; у Конституції України у загальному вигляді вирішувалося питання про розмежування компетенції між Союзом РСР і союз-

ними республіками в галузі використання природних ресурсів; вперше з 1917 р. в актах конституційного значення встановлювалася державна власність на всі природні ресурси (ст. 4 Конституції УСРР 1929 р.).

Наступний етап у розвитку конституційних основ екологічного права відкривається з прийняттям Конституції УРСР 1937 р. Необхідно відзначити, що в даний період окреслилася тенденція до розширення і деталізації конституційно-правового регулювання відносин у галузі охорони та використання природних ресурсів. У Конституції СРСР 1936 р., на відміну від Конституції СРСР 1924 р., утримувалося більше правових норм, які зачіпають питання охорони та використання природних ресурсів. Конституція СРСР 1936 р. містила вже чотири статті, що мають безпосереднє відношення до даних питань (ст.ст. 6, 7, 8, п. «з» ст. 14), а також дотичне значення (наприклад, ст.ст. 4, 5, 131).

У Конституції СРСР 1936 р. також було проведено розмежування компетенції між Союзом РСР і союзними республіками в галузі регулювання відносин з охорони та використання природних ресурсів. Конституція України 1937 р. визначала компетенцію українських органів. Зокрема регулювання питань природокористування віднесла до компетенції держорганів України – «встановлення порядку користування землею, надрами, лісами водами» (п. «м» ст. 19 Конституції України).

Серед норм Конституції 1936 р., які мають непряме (суміжне) відношення до питань охорони та використання природних ресурсів, необхідно особливо виділити норму ст. 131, яка передбачала обов'язок громадян берегти і зміцнювати суспільну, соціалістичну власність. Обов'язок щодо дбайливого ставлення до природних ресурсів (багатств) у даному випадку зумовлюється ставленням власності на природні ресурси. Цей обов'язок, шляхом логічного витлумачення, закріплювалася через охорону власності держави. У даний період становлення і розвитку конституційних основ екологічного права було прийнято безліч законодавчих і підзаконних актів, що регулюють відносини з охорони природи, охорони і раціонального використання природних ресурсів.

Новий етап у сфері союзного законодавства про оточуюче середовище розпочався у 1957 р., коли поряд із природоресурсним, з'явився новий тип законодавства – природоохоронний. У 1957–1963 роках у всіх союзних республіках приймаються закони, що регулювали вже не тільки охорону і використання окремих природних ресурсів, а охорону природи в цілому. За цими законами природа охороняється не тільки як джерело ресурсів, але й як життєве середовище людини. Якщо раніше «охорона природи» зводилася до її заповідної охорони (встановлення заповідних територій, територій історико-культурної спадщини, рекреаційного та наукового значення тощо), то закони про охорону природи охоплювали вже всі природні об'єкти: землю, надра, води, ліси, тваринний світ, атмосферне повітря тощо. Ці складові розумілися тепер як складові єдиного цілого – природи.

Важливу роль у розвитку природоохоронного законодавства даного періоду зіграли Постанова ВР СРСР від 20 вересня 1972 р. «Про заходи щодо подальшого поліпшення охорони і раціонального використання природних ресурсів», і прийнята на його виконання і розвиток постанова ЦК КПРС і Ради міністрів СРСР від 29 грудня 1972 р. «Про посилення охорони природи і поліпшення використання природних ресурсів». Першим були затверджені принципи положення та основні напрямки державної політики у галузі охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів, а другим визначено основні повноваження державних органів у цій сфері¹³.

Підводячи підсумок характеристики історії конституційних основ екологічного права у період до прийняття Конституції УРСР 1978 р., ми можемо констатувати наступне:

По-перше, у цей період, як і раніше, на конституційному рівні було відсутнє регулювання питань охорони природи (навколишнього середовища), а також охорони окремих природних ресурсів. Незважаючи на це, активно приймалися і доповнювалися акти про заповідну охорону природи. Вперше в союзних республіках видаються закони про охорону природи, в яких «охорона природи» розуміється не тільки як охорона окремих заповідних природних територій, а набагато ширше, комплексно.

Конституція використовує лише поняття «користування» природними ресурсами: землею, надрами, лісами і водами. Водночас, аналіз законодавства показав, що регламентувалися не тільки відносини з використання природних ресурсів, а й одночасно при цьому приділялася увага питанням їх охорони. На основі конституційних положень у законодавчих актах продовжує розвиватися диференційований підхід до регулювання відносин природокористування, тобто по окремих природних ресурсах приймаються відповідні самостійні нормативні акти (Основи законодавства, кодекси тощо).

По-друге, як і попередні Конституції, Основний закон України 1937 р. велику увагу приділяв питанням власності на природні ресурси, які оголошувалися власністю держави. При цьому дана форма власності характеризувалася як «суспільне надбання». Таким чином, у Конституції відбулося змішування цих понять, що надалі вплинуло на встановлення винятковості державної власності на природні ресурси. Причому знову ж, як і в інших конституціях, перелік природних ресурсів (земля, надра, ліси, води), що знаходилися в державній власності, залишався закритим. Слід зазначити, що в тодішньому законодавстві також не закріплювалося право державної власності на інші природні ресурси (тваринний світ і рослинний світ).

По-третє, особливе місце відводиться регулюванню земельних відносин. Вперше на рівні Конституції, крім права власності держави на землю, встановлювалося право користування землею. Конституційно закріплювалися суб'єкти, що мають інші права на землю (право користування): колгоспи отримали право безстрокового користування займаною ними землею, причому важливо відзначити, що навічно (ст. 8); колгоспний двір – особисте користування невеликою земельною ділянкою.

По-четверте, незважаючи на появу вперше в радянських конституціях у Конституції 1937 р. окремої глави «Основні права і обов'язки громадян» (розділ X), в ній не містилося будь-яких прав чи обов'язків громадян у галузі природокористування та охорони природи, кажучи сучасною мовою – екологічних. Непряме (суміжне) ставлення до них мали можливість «безкоштовної медичної допомоги трудящим» і «наданням для обслуговування трудящих широкої сітки санаторіїв, будинків відпочинку, клубів» (ст. 118). Опосередковано, через охорону соціалістичної власності встановлювався обов'язок берегти природні ресурси (багатства).

¹ Авакьян С. А. Конституция России: природа, эволюция, современность: 2-е изд. – М: РЮИД, «Сашко», 2000. – С. 38.

² Див.: Смолка А. О. Пилип Орлик. Конституція 1710 р. – К., 2007.

³ Хрестоматия по истории отечественного государства и права: Учеб. пособ. – М.: Изд-во МГУ, 1994.

⁴ Авакьян С. А. Конституция России: природа, эволюция, современность. – С. 47.

⁵ Цит. за кн.: Тютюкин Ю. И. Конституционные основы рационального природопользования. – Кишинев, 1980. – С. 20.

⁶ Колбасов О. С. Экология: политика – право. – М., 1976. – С. 100.

⁷ Див.: Природоресурсовое право и правовая охрана окружающей среды / Под ред. В. В. Петрова. – М., 1988. – С. 31.

⁸ Хрестоматия по истории отечественного государства и права. / Под ред. О. И. Чистякова. – М.: Из-во МГУ, 1994. – С. 18.

⁹ Конституція (основний закон) Української соціалістичної радянської республіки, Х., 15 травня 1929 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1929.html>

¹⁰ Див.: Голиченков А. К., Новицкая Т. Е., Чиркин С. В. Очерки истории экологического права // Вестник Моск. ун-та. Сер. 11. Право. – 1991. – № 3. – С. 60.

¹¹ Конституция Украинской Социалистической Советской Республики, Харьков, 10/14 марта 1919 г. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ru.wikisource.org/wiki/A0_\(1919\)](http://ru.wikisource.org/wiki/A0_(1919))

¹² Нормативные акты о земле / Составители Б. В. Ерофеев, Н. И. Краснов, Н. П. Сыродоев. – М: Юрид. лит., 1978. – С. 4.

¹³ Див.: Природоресурсовое право и правовая охрана окружающей среды. Учебник / Под ред. В. В. Петрова. – М.: Юрид. лит., 1988. – С. 34–35.

Резюме

Гайдай А. М. Становлення і розвиток конституційних засад екологічного права в УСРР-УРСР (1917–1977 рр.).

У статті досліджено актуальні проблеми генезису конституційних засад екологічного права в Україні радянських часів, практики захисту прав людини і громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Автором зазначено, що на конституційному рівні до 1978 р. було відсутнє регулювання питань охорони природи (навколишнього середовища), охорони окремих природних ресурсів, а також не містилося будь-яких прав чи обов'язків громадян у галузі природокористування та охорони природи (екології).

Ключові слова: конституційні права людини і громадянина, безпечне довкілля, екологічне право, природні ресурси, охорона природи.

Резюме

Гайдай А. Н. Становление и развитие конституционных принципов экологического права в УССР (1917–1977 гг.).

В статье исследуются актуальные проблемы генезиса конституционных основ экологического права в Украине советских времен, практики защиты прав человека и гражданина на безопасную для жизни и здоровья окружающую среду. Автором отмечено, что на конституционном уровне до 1978 г. отсутствовало регулирование вопросов охраны природы (окружающей среды), охраны отдельных природных ресурсов, а также не содержалось каких-либо прав или обязанностей граждан в области природопользования и охраны природы (экологии).

Ключевые слова: конституционные права человека и гражданина, безопасная окружающая среда, экологическое право, природные ресурсы, охрана природы.

Summary

Gaidai A. Formation and development of constitutional principles of environmental law in the Ukrainian SSR (1917–1977).

The paper deals with current problems of the genesis of the constitutional principles of environmental law in Ukraine Soviet era practice of protecting human and civil rights to a safe and healthy environment. The author states that by the constitutional level until 1978 there was no regulation on the protection of nature (the environment) of certain natural resources, and does not contain any of the rights or duties of citizens in the area of Natural Resources and Conservation (Ecology).

Key words: constitutional human and civil rights, safe environment, environmental law, natural resources, protection of nature.

Отримано 19.09.2013